

In gesprek met minister Maria van der Hoeven over vier jaar ministerschap

'Als ik ervoor gevraagd wordt, zeg ik geen nee'

Door Dick Both

Vier jaar zwaait minister Maria van der Hoeven inmiddels de scepter op het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. DRS Magazine zocht haar 17 oktober jl. op en blikte met haar terug op een aantal thema's die de afgelopen jaren de politieke onderwijsagenda hebben gevuld. Wie is deze minister uit het zuiden die 'goed wil luisteren naar de scholen, maar niet alles doet wat de scholen zeggen?' 'Ik ben geen Van Kemenade, Ritzen of Adelmund. Ik ben iemand uit de praktijk en weet dat vernieuwingen in het onderwijs niet van bovenaf gedictieerd moeten worden maar vanuit de scholen moeten groeien.'

Op een zonnige dinsdagmiddag worden we door minister Van der Hoeven in de Hoftoren ontvangen. Kort nadat de bewindsvrouw naar het wekelijkse vragenuurtje van de Tweede Kamer is geroepen vanwege het dreigende einde van een populair spelletje bij de publieke omroepen. Het antwoord van de minister, die naast onderwijs en cultuur ook mediabeleid in haar portefeuille heeft, was eenvoudig. U als Tweede Kamer en ik als minister bemoeien ons niet met de programmering van de publieke omroepen. Een variant hierop hebben we vaker uit de mond van deze minister gehoord: Tweede-Kamerleden moeten zich niet willen bemoeien met wat er in de scholen gedaan wordt. Dat dit niet altijd lukt, is deze minister niet aan te rekenen. Zij gaat voor 'rust en ruimte' voor de scholen, twee kernwoorden die haar missie samenvatten.

Trots

De minister is nog niet uitgeregeerd. Minister Van der Hoeven: 'Ik had verder willen zijn met het schoolboekendossier. Nu is het nog te vaak zo dat de scholen bepalen hoeveel boeken de leerlingen nodig hebben, maar dat de ouders betalen. Ik ben er voorstander van dat scholen vanuit een stuk bewustzijn afwegingen gaan maken in de hoeveelheid boeken die ze verplicht stellen. Een ander dossier waar ik verder mee had willen zijn betreft het speciaal onderwijs en de zorgleerlingen. Mijn eerste debat in de Eerste Kamer als minister ging over dit onderwerp en in één van mijn laatste debatten in deze regeerperiode staat opnieuw dit onderwerp centraal. De wet is op dit onderwerp zo gedetailleerd dat er nauwelijks ruimte is voor jongeren die niet in een hokje passen. Dit moet in 2010 anders zijn.' Maar nadat de minister twee kluspunten heeft genoemd, weet ze met verve vier gerealiseerde of in gang gezette zaken te noemen waar ze met trots op terugkijkt. 'Mijn motto "rust en ruimte" is tot uiting gekomen in de invoering van lumpsum in het primair onderwijs. Scholen hebben nu de mogelijk zelf beleidskeuzes te maken. Er komt meer ruimte voor een team om inhoud aan het vak te geven en om de zorg voor de leerlingen te organiseren. Andere winstpunten vind ik de afschaffing van het lesgeld in het voortgezet onderwijs, het stopzetten van de Basisvorming en de vereenvoudigde kerndoelen voor de nieuwe onderbouw in het voortgezet onderwijs.'

Geen opvang

Scholen krijgen steeds meer op hun bordje, zo hoor je nogal eens in onderwijsland. Neem de motie van de kamerleden Van Aartsen en Bos over voor- en naschoolse opvang die minister Van der Hoeven geacht wordt uit te werken. Kunnen de scholen dit wel aan? 'Het onderwijs is geen opvang', stelt de minister. 'Dat is het niet en wordt het niet. Scholen moeten het ook niet zelf doen. Zij hebben slechts zorg te dragen voor de organisatie. En laten we niet vergeten dat het onderwijs altijd al een maatschappelijke opdracht heeft gehad. Het gaat om het laten verwerven van kennis, het ontwikkelen van talenten en het ontwikkelen van de mens die in het kind zit. Het gaat om het bijbrengen van liefde voor lezen, om kinderen te leren zich uit te drukken. Alles in het onderwijs heeft met vorming te maken. In het vuur van haar betoog schiet de minister nog een onderwerp in gedachten waar ze met voldoening op terugziet. 'De maatschappelijke stage! Dat is zo mooi. Er zijn 10 scholen begonnen en nu doen ze allemaal mee. Een manier om leerlingen voor te bereiden op de enorme ingewikkelde multiculturele samenleving waarin ze leven.'

Vrijheid

Verdere deregulering en autonomievergroting van scholen waren speerpunten van dit kabinet. Minister Van der Hoeven maakt de balans op. 'De autonomievergroting is nog niet voltooid. Er zijn wel veel zaken in gang gezet. Neem de lumpsumfinanciering die wettelijk is voltooid maar nog niet tot volle wasdom is gekomen. Scholen moeten leren op een andere manier keuzes te maken. Ze krijgen de vrijheid om zelf onderwijsvernieuwingen vorm te geven. Het TOM-project (Team Op Maat) is hier een mooi voorbeeld van. De globaler geformuleerde kerndoelen bieden scholen de nodige ruimte. Waar ik wel erg beducht

voor ben is dat de vrijheid die ook de schoolbesturen hebben gekregen niet door alle schoolbesturen wordt doorvertaald in de richting van de school. Bijvoorbeeld door te besturen op afstand.’ De minister is van mening dat scholen de vrijheid aankunnen. Toch sluit ze niet uit dat het op een school niet goed gaat. ‘En dat vind ik een groot risico. Als het niet goed gaat op een school lopen we kans dat de autonomievergroting teruggedraaid wordt.’

Niveau

In 2002 kondigde minister Van der Hoeven maatregelen aan omdat het taal- en rekenniveau van eerstejaars PABO-studenten te wensen overliet. Anno 2006 blijkt opnieuw dat het rekenniveau onvoldoende is. Hebben de maatregelen onvoldoende effect gehad? ‘In 2002 bleek uit visitatiebezoeken dat de helft van de PABO’s niet het gewenste resultaat behaalde op reken- en taalgebied. Bij de herkansing overigens wel. Een van de problemen was de toen nog bestaande mogelijkheid om na MBO-3 door te stromen naar de PABO. Dat heb ik afgeschaft. Een MBO-4-niveau is een vereiste. Ik ben ook in gesprek gegaan met de HBO-raad en we hebben afspraken gemaakt over een entreetoets voor rekenen en taal in het eerste jaar. Als blijkt dat het niveau ook na een herkansing onvoldoende blijft, wordt een bindend studieadvies gegeven om te stoppen met de opleiding. Wat hebben we aan leraren die niet voldoende kwaliteit hebben? Een van de uitkomsten van dit gesprek met de HBO-raad is ook dat we er aan gaan werken om dat niveau al eerder, dus tijdens de voortgezet onderwijsperiode, omhoog te krijgen.’

Varkenscyclus

Enkele weken geleden presenteerde het Sociaal en Cultureel Planbureau het rapport “Wie werken er in het onderwijs?”. De minister heeft naar aanleiding van dit rapport ‘woorden gehad’ met de opstellers en inmiddels is op de website een erratum bij het rapport te vinden. ‘Ik heb vooral geageerd tegen het feit dat in het rapport iets academisch genoemd wordt wat het niet is. Er zijn nogal wat oudere docenten die opleidingen hebben gevolgd die niet meer bestaan. Als je deze meetelt als academische opleiding ziet de uitstroom van academici er nog erger uit. Ik ben het wel eens met de gesignaleerde lerarentekorten in het voortgezet onderwijs die zich aandienen. Al moet ik er bij zeggen dat die tekorten al werden aangekondigd toen ik aantrad. Door economische ontwikkelingen en genomen maatregelen hebben we dit binnen de perken weten te houden. De opdracht is dit door te zetten. Hoe we dit gaan doen? Door leerkrachten uit het primair onderwijs te stimuleren in het voortgezet onderwijs te gaan werken en door docenten met een beperkte werktijdfactor te vragen meer te gaan werken. Een andere mogelijkheid is oudere docenten te vragen langer te blijven werken. De instroom moet in ieder geval worden vergroot. We hebben goede hoop; binnen het VMBO hebben we al 300 extra zij-instromers welkom kunnen heten. Laten we er met elkaar voor zorgen niet in de varkenscyclus terecht te komen.’

Onderwijstijd

“Den Haag” moet het nogal eens ontgelden in onderwijsland. Ervaart minister Van der Hoeven een afstand tussen het ministerie en de werkvloer? ‘We luisteren goed naar de scholen, maar doen niet alles wat de scholen zeggen. Dat kan ook niet. Ik hoor zoveel verschillende geluiden als ik werkbezoeken afleg.’

In de breedte van het voortgezet onderwijs is nogal wat onrust ontstaan over uw maatregelen ter aanscherping van de controle van de onderwijstijd. Zit hier een verschil van mening tussen u en de scholen? ‘De onderwijstijd per jaar was 1067 uur en is nu 1040 uur. Ik heb de Tweede Kamer het voorstel gedaan een bandbreedte vast te stellen zodat de scholen, afhankelijk van het aantal weken in een schooljaar, wat kunnen schuiven over een periode van enkele jaren. De Kamer wilde dit helaas niet. Kijk, het gaat al fout bij de programmering vooraf. Als er geen rekening wordt gehouden met feestdagen, uitstapjes en excursies is het logisch dat er bij het realiseren iets mis kan gaan. Dit kan natuurlijk niet. Ouders en leerlingen hebben er recht op dat ze onderwijs krijgen. Ik sprak een bevriend kamerlid die me vertelde dat haar zoontje teleurgesteld was dat er in een week geen uitval was. Dat moet toch niet normaal zijn?’

Onderwijsvernieuwing

‘De implementatie van de Tweede Fase is verkeerd gegaan’, zo meent de minister van Onderwijs. ‘Het is te snel gegaan en alles is veel te veel dichtgetimmerd. Als we grootschalig iets willen invoeren, moeten we het niet hier bedenken. Dat werkt niet. We hebben er van geleerd dat vernieuwingen in het onderwijs veel geleidelijker en gefaseerd moeten worden ingevoerd. De invoering van de lumpsumfinanciering is hier een goed voorbeeld van. En bij de realisering van de plannen rondom Passend Onderwijs willen we eerst aan de slag met een aantal pilot-scholen om scenario’s uit te voeren, voordat we het breder opzetten.’

De scholen zijn autonoom, in de optiek van de minister. Ook waar het onderwijsvernieuwingen betreft. ‘Ik kies ervoor om de keuze voor de didactische manier van werken aan de school over te laten.’ Ook als een school kiest voor het nieuwe leren? ‘Als je het nieuwe leren goed doordenkt met het team, het goed organiseert en adequaat volgt en zo nodig bijstelt als je bezig bent, kan het heel goed zijn. Gisteren heb ik tijdens een werkbezoek in Amersfoort hier een mooi voorbeeld van gezien. Als je met plezier werkt en leert, behaal je vaak betere resultaten. Dat is winst.’

Open mind

'Het christelijk en reformatorisch onderwijs moet laten zien waar het voor staat', is de reactie van de minister op de vraag of ze nog een boodschap heeft voor deze groep scholen. 'En daarnaast moeten jullie scholen een open mind hebben voor die leerlingen die niet christelijk of reformatorisch zijn.'

Mevrouw Maria van der Hoeven staat derde op de kandidatenlijst van het CDA voor het Tweede Kamerverkiezingen van 22 november. Is ze in voor een nieuwe termijn als minister van Onderwijs? 'Als ik ervoor gevraagd wordt, zeg ik geen nee', zo bekennt de minister. En welk kabinet haar voorkeur heeft na 22 november? 'Alle partijen hebben onderwijs tot speerpunt verheven. Dat is winst. Een verschilpunt kan de mate van autonomisering van de scholen zijn. Een aantal partijen kiezen nadrukkelijk voor een verregaande vorm van autonomie voor de scholen, terwijl anderen liever wat meer van bovenaf sturen. Hoe dan ook, in ieder geval moet het een kabinet worden met het CDA erin.

Dick Both is hoofdredacteur van DRS Magazine